

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 2, 3, 1, 6, 5

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Egyptische boeren hadden (in tegenstelling tot hooggeplaatste personen) weinig bronmateriaal nagelaten / hadden weinig overgebleven eigen graven 1
- waardoor het beeld van boeren in het oude Egypte gekleurd was door de visie/belangen/opvattingen van de hogere standen 1

3 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat:

- Julius Caesar (volgens de bron) de oorlogsbuit die hij heeft overgehouden aan de verovering van Gallië gebruikt om zijn aanzien te verhogen / om zichzelf populair te maken bij het volk en de soldaten 1
- waarmee kan worden aangetoond dat visie 2 door de bron wordt ondersteund (namelijk dat aristocratische staatslieden zoals Caesar een persoonlijk belang hadden bij het veroveren van nieuwe gebieden) 1

Opmerking

Alleen als visie 2 op een juiste manier met de bron wordt ondersteund, wordt 1 scorepunt toegekend voor het tweede deel van het antwoord.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De middeleeuwen

4 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Rollo wil met de doop de christelijke bruiloft laten doorgaan / de prinses/Normandië krijgen 1
- De aartsbisschop kan met de doop de verspreiding van het christendom bevorderen (want samen met Rollo bekeren ook zijn volgelingen zich) 1
- De boodschap die met dit verhaal wordt uitgedragen, is dat christelijk worden / je laten dopen voordelen heeft / dat het christendom/de Kerk zegeviert 1

5 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Een opkomende stad als Dordrecht kan voortaan een horige vrijmaken / toestaan dat een horige zich vestigt in de stad, waardoor het hofstelsel niet langer kan functioneren (omdat het gebruikmaakt van onvrije arbeid / van horigen).

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Vroegmoderne tijd

6 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Ghirlandaio schildert vormen uit de klassieke oudheid zoals bijvoorbeeld de zuilen/de triomfboog, wat past bij 'de heroriëntatie op het erfgoed (de vormtaal) van de klassieke oudheid' 1
- Ghirlandaio geeft zichzelf een belangrijke plaats in het schilderij / beeldt de personen op het schilderij af als (herkenbare) individuen, wat past bij het nieuwe mensbeeld van de Renaissance (waar de kunstenaar niet langer anoniem is / waar individualiteit wordt nagestreefd) 1

7 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- De ontwikkeling van wereldhandel/een wereldeconomie / de Europese overzeese expansie (in de zeventiende eeuw) 1
- leidde ertoe dat het belangrijk was nieuwe routes te ontdekken / nieuwe handelsposten aan de kust te stichten (zonder hele gebieden in bezit te nemen) 1
- De Industriële Revolutie / het moderne imperialisme (in de negentiende eeuw) 1
- veroorzaakte een zoektocht naar grondstoffen / afzetmarkten, waarbij het nodig was de binnenlanden te verkennen / gebieden in bezit te nemen 1

8 maximumscore 2

De juiste volgorde is:
3, 5, 6, 4, 2, 1

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

9 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Karel V hield vast aan de rooms-katholieke godsdienst als enig toegestane godsdienst / bestreed andere godsdiensten dan de rooms-katholieke (als ketterij) 1
- De vorst bepaalde het geloof van zijn onderdanen in het Duitse rijk 1
- Hierdoor bleef de verdeeldheid in Karels rijk bestaan want een Lutherse/protestantse vorst kon in zijn gebied een andere godsdienst toelaten dan de rooms-katholieke 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

10 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Willem van Oranje koos bij het begin van de Opstand een nationale (en geen religieuze) invalshoek 1
- De gewesten erkenden Filips II als hun vorst (die door slechte raadgevers fouten maakte) 1
- De gewesten sluiten zich aan bij de invalshoek van Willem van Oranje, omdat zij in dit fragment de nadruk leggen op het onrecht dat de 'vreemde' Spanjaarden de inwoners van het land aandoen / op de bescherming van de rechten en vrijheden van de Nederlanders / op de verdediging van het vaderland 1
- De gewesten stellen zich later anders tegenover Filips II op, omdat in dit fragment de trouw aan de koning van Spanje/Filips II wordt opgezegd 1

11 maximumscore 3

Uit het antwoord moet blijken dat:

- in de prent wordt getoond dat de opstandelingen onschuldige monniken wreed vermoorden 1
- Parma hiermee kan laten zien dat de soldaten van Willem van Oranje/de opstandelingen wreed zijn / ongewapende burgers/geestelijken vermoorden 1
- Parma met deze prent steun kan verwerven in de strijd tegen de opstandelingen onder de rooms-katholieke bevolking van de Nederlanden (en daarbuiten) 1

Opmerking

Er wordt alleen 1 scorepunt toegekend aan een juiste verwijzing naar de prent als de propagandaboodschap van Parma juist wordt weergegeven.

12 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Om de suikerplantages rondom Recife te exploiteren waren arbeidskrachten nodig die werden aangevoerd (uit Ghana) via de trans-Atlantische slavenhandel (waarvoor de verovering van Elmina nodig was).

13 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Frederik de Grote gaat ervan uit dat de vorst alleen regeert (wat past bij het absolutisme), maar zijn bestuur moet wel in dienst staan van de belangen van de hele gemeenschap (wat past bij verlichtingsidealen).

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

14 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Een economische verandering uit de bron is de overgang van huisnijverheid/kleinschalige productie naar industriële productie/massaproductie 1
- want Radcliff (als kind) helpt zijn vader en broers met het bewerken van katoen, terwijl hij later zelf een fabriek bezit 1
- Een sociale verandering uit de bron is de mogelijkheid om door succesvol ondernemen (snel) te stijgen op de maatschappelijke ladder 1
- want Radcliff blijkt in korte tijd te kunnen opklimmen van (eenvoudige) arbeider tot (rijke) fabrikant / tot landheer 1

15 maximumscore 3

Uit het antwoord moet blijken dat:

- dit wetsvoorstel past bij (discussies over) de sociale kwestie / de gevolgen van de Industriële Revolutie 1
- volgens de (klassieke) liberale visie de overheid zo weinig mogelijk in moest grijpen in de economie/het privéleven (van burgers) / dat de overheid alleen tot taak had een nachtwakersstaat in stand te houden 1
- de leefomstandigheden van arbeidersgezinnen zouden kunnen verslechteren door deze wet, doordat zij de inkomsten uit de arbeid van hun kinderen zouden gaan missen (en daardoor in grotere armoede zouden raken) 1

16 maximumscore 2

De juiste volgorde is:
2, 4, 1, 3, 6, 5

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
17	<p>maximumscore 3</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De buitenlandse politiek van Bismarck was gericht op het handhaven van het bestaande machtsevenwicht / was een alliantiepolitiek • Het afbeelden van de drie Europese keizers als marionetten van Bismarck / Bismarck die als buikspreker de keizers zijn teksten laat zeggen • geeft de mening weer dat deze politiek heeft geleid tot een toestand waarin Bismarck controle heeft over (willoze) Europese keizers / Bismarck de macht / de touwtjes in handen heeft 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen als de mening in de prent juist wordt weergegeven, wordt 1 scorepunt toegekend aan een juiste verwijzing naar de prent.</i></p>	
18	<p>maximumscore 3</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uit de foto (bron 10) blijkt dat de Duitse soldaten enthousiast aan de oorlog beginnen • Uit het dagboekfragment (bron 11) blijkt dat er geen sprake meer is van enthousiasme / er pessimisme heerst over de lengte/de afloop • De verklaring voor deze verandering is dat tussen 1914 en 1917 de Duitse opmars in het westen is vastgelopen / dat er veel slachtoffers zijn gevallen / dat tekorten merkbaar worden 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
19	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Volgens voorstanders zouden de investeringen van het Dawesplan leiden tot een herstel van de Duitse economie (en dus voordelig zijn voor iedereen) • Volgens tegenstanders werd het Dawesplan gebruikt als een middel om Duitsland afhankelijker te maken van het buitenland / om te voldoen aan de herstelbetalingen / aan de eisen uit het Verdrag van Versailles (wat zij als negatief beoordeelden) 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
20	<p>maximumscore 4</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de aanschaf van de Volksontvanger op grote schaal mogelijk werd gemaakt door de lage prijs (gegeven 1) / de prijsverlaging (gegeven 2) / de afbetalingsregeling (gegeven 2) • waardoor de naziboodschap alle Duitsers kon bereiken / de Duitse bevolking (op eenvoudige wijze) kon worden geïndoctrineerd • er geen buitenlandse/alleen lokale/regionale zenders konden worden ontvangen (gegeven 3) / dat Goebbels voortdurend zelf aan het woord was (gegeven 4) • waardoor de informatiestroom aan de bevolking kon worden gecontroleerd / de censuur effectiever was 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
21	<p>maximumscore 1</p> <p>Kern van een juist antwoord is: De Duitse inval in Polen (die gezien wordt als het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog) kon plaatsvinden doordat Duitsland (door een non-agressiepact) werd gedekt door de Sovjet-Unie (die daarna zelf een deel van Polen bezette).</p>	
22	<p>maximumscore 3</p> <p>De juiste combinaties zijn: Fragment 1 hoort bij de ondertekening van SALT I. Fragment 2 hoort bij de toespraak van president Kennedy in Berlijn. Fragment 3 hoort bij het neerslaan van de Hongaarse Opstand. Fragment 4 hoort bij de Praagse Lente.</p>	
	indien vier combinaties juist	3
	indien drie combinaties juist	2
	indien twee combinaties juist	1
	indien minder dan twee combinaties juist	0
23	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: Door de Marshallhulp konden de Verenigde Staten</p> <ul style="list-style-type: none"> • (als politiek motief) het communisme bestrijden / een buffer vormen tegen het communisme • (als economisch motief) de eigen landbouw/industrie/export bevorderen • Vanuit communistisch standpunt werd het Marshallplan gezien als een vorm van Amerikaans imperialisme / als een aanval op het communisme/de Sovjet-Unie / als een poging om het kapitalisme / de vrijemarkteconomie te versterken 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
24	<p>maximumscore 4</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>bij 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chroesjtsjov stelt de afloop van de Cubacrisis voor als een grote overwinning voor de Sovjet-Unie, terwijl de Sovjet-Unie zich juist moest terugtrekken / de geïnstalleerde raketten op Cuba moest ontmantelen (wat hij weglaat, zodat zijn beeld eenzijdig is) <p>bij 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chroesjtsjov geeft aan dat confrontaties tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten door diplomatie/onderhandelen kunnen worden bezworen, wat het ontstaan van de detente kan verklaren, doordat beide partijen (ook de Sovjet-Unie) uit deze crisis concludeerden dat een ander beleid / ontspanning noodzakelijk was / diplomatiek overleg voordelen kon hebben 	<p>2</p> <p>2</p>
25	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eppo Doeve laat Brezjnev Dubčeks veters aan elkaar vastknopen • zodat de wedstrijd niet eerlijk gespeeld kan worden / zodat Dubček zal struikelen, want in de onderhandelingen met de Sovjet-Unie gaf Brezjnev de Tsjechoslowaakse partijleiding geen eerlijke kans om het communisme in Tsjechoslowakije te hervormen (zodat de Praagse Lente uitliep op een mislukking) 	<p>1</p> <p>2</p>
<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen als het antwoord dat de veters worden vastgeknoopt is voorzien van een historisch juist argument, worden scorepunten toegekend.</i></p>		
26	<p>maximumscore 1</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>Tot 1989 was sprake van de verdeling van Europa in twee ideologische blokken ('Oost-' en 'West-Europa'). / Na 1989 / Na de val van de Muur maakten de landen in Midden-Europa zich los uit het Oostblok en kregen ze een eigen geografische aanduiding.</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

27 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- Het plaatsvinden van de maanlanding waardoor het lied *Space Oddity* beroemd werd, past bij het kenmerkend aspect 'de Koude Oorlog' waarvan de ruimterace een onderdeel was

1

bij 2:

- Bowies act als Ziggy Stardust past bij 'de sociale en culturele veranderingsprocessen van de jaren 1960', waarbij het meer geaccepteerd werd afwijkende kleding/uiterlijkheden te kiezen / waarbij er een jongerencultuur ontstond

1

Opmerking

Alleen als een kenmerkend aspect (en niet de naam van een tijdvak) uit de tweede helft van de twintigste eeuw wordt gecombineerd met een juiste toelichting, wordt telkens 1 scorepunt toegekend.

Bronvermeldingen

- bron 1 Suetonius, Keizers van Rome, vertaald door D. den Hengst, Amsterdam 2010, pag. 24
- bron 2 ontleend aan: <https://legacy.fordham.edu/halsall/source/843bertin.asp>
- bron 3 Jan van Herwaarden e.a., Geschiedenis van Dordrecht, Geschiedenis van Dordrecht tot 1572, Hilversum 1996, pag. 21
- bron 4 M. Ricketts, Grote meesters uit de Renaissance, Zuid Boekproducties 2005, pag.188
- bron 5 ontleend aan: <http://www.let.rug.nl/usa/documents/before-1600/plakkaat-van-verlatinghe-1581-july-26.php>
- bron 6 B. Hartmann, De martelaren van Roermond, Oegstgeest 2009, pag. 63
- bron 7 ontleend aan: Oeuvres de Frédéric le Grand, IX, Berlijn 1848, pag. 200-201
- bron 8 Robert L. Heilbroner, De wereld jaagt naar geld, Amsterdam 1957, pag. 150
- bron 9 <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons>
- bron 10 <http://www.cicero.de/salon/das-geburtsjahr-der-moderne/53235>
- bron 11 Max Arthur, Vergeten stemmen uit de Grote Oorlog, Roeselare 2004, pag. 250
- bron 12 fragment 1: Andrej Gromyko, 50 jaar wereldpolitiek, Utrecht 1989, pag. 275
 fragment 2: Willem Melching en Marcel Stuivinga, Ooggetuigen van de Koude Oorlog in meer dan honderd reportages, Amsterdam 2007, pag. 93
 fragment 3: Willem Melching en Marcel Stuivinga, Ooggetuigen van de Koude Oorlog in meer dan honderd reportages, Amsterdam 2007, pag. 127
 fragment 4: ontleend aan: <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/114636>
- bron 13 ontleend aan: N. Khrushchev, Khrushchev Remembers, The Last Testament, Londen 1974, pag. 512
- bron 14 A. Pola, De wereld van Eppo Doeve, politieke prenten 1948-1980, Amsterdam 1984, pag. 99